

18. Rikostutkinta

Rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä edesauttava salassapito liittyy esitutkintaan ja rikosprosessin vireillepanoon. Tavoitteena on turvata esitutkinnan onnistuminen ja estää ennenaikaisesta julkistamisesta epäilyille mahdollisesti aiheutuva vahinko. Kysymyksessä on ajallisesti rajoitettu salapitovelvollisuus, jolloin asiakirjat voidaan määrätä salassa pidettäväksi, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa, asiasta tehty syyttämättäjäätämispäätös tai asia on jätetty esitutkinnassa sikseen. Salassapitovelvollisuuden ala supistuu asian käsittelyn edetessä, ja tämän jälkeiselle mahdolliselle salassapidolle on oltava jokin muu laissa säädetty peruste.

Julkisuuslaki antaa mahdollisuuden turvata myös rikostutkinnan yleisiä toimintaedellytyksiä. Salassa pidettävät tiedot voivat liittyä erilaisiin rekistereihin, kuten sormenjälki-, tekotapa-, ammatti- ja taparikollisuusrekistereihin tai rikosten ehkäisemistä koskeviin selvityksiin. Salassa pidettäviä voivat olla poliisin saamat ja ottamat valokuvat, henkilöiden tuntoerkkätiedot ja erityiset tunnisteet. Rikosten ehkäiseminen ja selvittäminen saattaa edellyttää myös taktisten ja teknisten menetelmiä ja suunnitelmia koskevien tietojen salassapidon.

Rikostorjuntaa varten laaditut yleiskatsaukset ja selvitykset ovat kuitenkin yleensä julkisia. Salassapito liittyy poliisin, rajavartiolaitoksen, tullilaitoksen ja vankeinhoitoviranomaisen toimintamenetelmien tehokkuuteen. Tietoja myös näistä voidaan useimmiten kuitenkin antaa yleisellä tasolla.

Rikosasian julkisuus. Haastehakemuksen julkistaminen ennen tuomioistuinkäsittelyä ei aiheuttanut enää lisävahinkoa, kun rikosasia oli jo saanut julkisuutta paikallisissa ja valtakunnallisissa tiedotusvälineissä. Epäilty oli vastustanut haastehakemuksen julkaisemista vedoten esitutkinnan keskeneräisyyteen, liikesalaisuuksiin ja henkilökohtaiseen vahinkoon. Liikesalaisuuteen viittaavaa tietoa ei haastehakemukseen kuitenkaan sisällynyt. **(Kuo pion HAO 209/4/9.2.2006)**

Asianosaisen asema tiedon julkistamisessa. Poliisin olisi tullut ilmoittaa kuolemantapauksesta uhrin omaisille ennen tietojen antamista ulkopuolisille. **(A OK 229/1/97 /25.7.1997)** / Tieto rangaistusvaatimuksesta olisi pitänyt antaa ensin epäilylle ja vasta sitten julkisuuteen. **(AOK 431/1/97 /30.12.1997)** / Valtakunnansyyttäjänviraston olisi pitänyt varmistua, että asianosainen oli saanut tiedot syytemääräyksestä ennen asian julkistamista. **(OKA 1084/1/99 /2.7.2001)** / Poliisin on esitutkinnasta tiedottaessaan huomioitava hienotunteisuuden ja vähemmän haitan periaatteet. Asianosaiselle tulee ilmoittaa häntä koskevasta tiedosta ennen sen antamista tiedotusvälineille, etenkin jos asia voidaan olettaa saavan laajaa julkisuutta. Poliisi oli antanut television uutislähetysten haastattelussa epäiltyä yksilöiviä tietoja, jolloin epäilty sai tiedon itseensä kohdistuvasta tutkinnasta uutisista. **(AOK 236/1/04 /31.1.2005)**

Tutkintapyyntöjen julkisuus. Rahoitustarkastuksen ei tarvinnut luovuttaa jäljennöksiä poliisiviranomaiselle tekemistään tutkintapyyntöistä tutkinnan kohteille. Pyydettyjen asiakirjojen luovuttaminen ennen tutkinnan lopettamista olisi voinut haitata asian selvittämistä. Asianosaiset olivat vedonneet siihen, että heidän intressinsä saada tieto tutkintapyyntöjen sisällöstä oli suurempi kuin salaamista edellyttävä tutkinnan intressi. **(KHO 1157/22.1.2002)**

Tutkinnan keskeneräisyys. Viranomaisella oli keskeneräisen poliisitutkinnan takia oikeus salata pyydetty asiakirjat. Poliisin arvion mukaan luovuttaminen kesken poliisitutkinnan aiheuttaisi haittaa rikostutkinnalle. **(Helsingin HAO 06/1454/2 /21.12.2006)**

Ilmaisukielto. Viranomaisen asettama ilmaisukielto voi olla hyödyllinen keino estää keskeneräisten asioiden tarkoitukseton leviäminen. Esimerkiksi esitutkinnassa asianosainen on oikeutettu saamaan viranomaiselta tietoja, jos niiden antaminen on rikostutkinnan kannalta mahdollista, ja jos tiedot voivat vaikuttaa asianosaisen asioiden käsittelyyn. Tutkinnan johtaja voi kuitenkin kieltää osapuolta ilmaisemasta saamia tietoja ulkopuolisille, mikäli kertominen voi haitata rikoksen selvittämistä. **(EOA 2258/2003)**

Poliisin langettama matkustuskielto. Poliisipäällikkö oli oikeutettu arvioimaan, että matkustuskieltoon määrittämisestä koskeva päätös ja kyseisen asian diaaritiedot olivat salassa pidettäviä. Päätöstä oli perusteltu sillä, että tietojen antaminen olisi voinut haitata käynnissä olevaa esitutkintaa ja mahdollisesti aiheuttaa epäilylle perusteetonta haittaa. **(Kuopion HAO 01210/08/1203)**

Telepakkokeinotapaukset. Oikeusministeriön ei tarvinnut luovuttaa diaaripohjaisia tilastotietoja käräjäoikeuksien salassa käsittelemistä telepakkokeinoista. Edes asian vireilläolosta ei voitu ilmoittaa, koska tämä tieto sisälsi tiedon asian laatua koskevasta merkinnästä, eikä mikään asiaa koskeva merkintä ollut julkinen. Rikosten selvittämistä vaarantamatta oli mahdollista julkistaa vain sisäasiainministeriön ja eduskunnan oikeusasiamiehen vuosittain julkaisemat valtakunnalliset lukumäärätiedot. **(KHO 1558/7.6.2007)**

Onnettomuustutkintarauha. Viranomaisen toimintarauha turvaa onnettomuustutkinnan tehokkuuden. Onnettomuustutkintakeskukselta oli pyydetty tutkintaan liittyvä viranomaisen sisäisen kirjeenvaihto. Oikeuden mukaan keskus saattoi kieltäytyä luovuttamasta kirjeenvaihtoaan vedoten erittäin tärkeään yleiseen etuun. Tällaiseksi katsottiin virkamiesten välinen kommunikaatio ja mielipiteidenvaihdon vapaus. Onnettomuustutkinnan kohteena olleen yrityksen oikeus oikeudessa tarvittavaan tietoon turvattiin siten, että viranomaisen sai toimintarauhan. **(Helsingin HAO 04254/08/1203)**

Onnettomuustutkinnan muistiinpanot. Turvatekniikan keskus ei luovuttanut yhtiölle tätä koskevan onnettomuustutkinnan yhteydessä laadittuja työntekijöiden haastatteluihin perustuneita muistiinpanoja. Tukesin mukaan tietojen luovuttaminen vaarantaisi viranomaisen tietojen saannin tulevaisuudessa. Oikeuden mukaan yhtiön oikeus tarvittaviin tietoihin turvattiin turvaamalla viranomaisen tiedonsaanti. Tietojen luovuttaminen olisi ollut vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. **(KHO 2151/1/08 /24.2.2010)**

Epäillyn nimi. Rikoksesta epäillyn nimeä ei olisi saanut antaa julkisuuteen esitutkintaa koskevan tiedottamisen yhteydessä, koska se ei ollut välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, epäillyn kiinni saamiseksi tai muustakaan erityisen painavasta syystä. (AOK 333/1/93/9.3.1994)

Epäillyn valokuva. Apulaisnimismies oli julkistanut törkeistä petoksista epäillyn henkilön valokuvan oikeudenkäynnin aikana. Apulaisoikeuskanslerin mukaan tällä tavoin saadut tiedot palvelivat myös asianomistajien oikeusturvaa. (AOK 190/1/96 /29.1.1997)

Rikostutkinnan valokuvat. Poliisilaitoksen oli luovutettava rikospaikalla epäillystä otetut valokuvat osana julkista esitutkinta-aineistoa. Tapahtuneen yhteydessä vammoja saaneen henkilön kuvien ei katsottu kertovan hänen terveydentilastaan. Rikospaikalla otettujen kuvien tarkoitus ei ollut kertoa epäillyn vammojen laadusta, eivätkä kuvat liittyneet tällaisista seikoista oikeudelle annettuun lausuntoon. Valokuvien ei katsottu myöskään sisältävän yksityiselämää liittyviä arkaluonteisia seikkoja. Ne eivät liittyneet rikos- tai riita-asiaan, joka olisi rinnastettava oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa salattaviksi tarkoitettuihin asioihin. Käräjäoikeus ei ollut erikseen määrännyt esitutkinnan liitteinä olevien valokuvien salassapidosta tai julkisuudesta. (KHO 2999/16.11.2005)

Tuomitun valokuva. Apulaisnimismies oli julkistanut tuomion julistamisen jälkeen tuoreen valokuvan tuomitusta tarkoituksenaan hankaloittaa tuomitun vastaista rikollista toimintaa. Apulaisoikeuskanslerin mielestä asia ei antanut aihetta toimenpiteisiin ottaen huomioon asian jo siihen mennessä saaman julkisuuden. (AOK 190/1/96 /29.1.1997)

Hienotunteisuus rikostiedotuksessa. Asiassa ei tullut esiin seikkoja, jotka olisivat puolustaneet sitä, että itse raiskauksen tekotapa selostettiin poliisin tiedotteessa varsin tarkasti. Tiedote osoitti komisariolta huonoa harkintaa. (EOA 3835/2/09)

Tieto esitutkinnasta. Tieto aloitetusta esitutkinnasta ei ole ehdottomasti salassa pidettävä, vaikka tämä onkin lähtökohta. Julkisuutta koskevaa harkintaa tehdessään viranomaisen on arvioitava tiedon antamisesta aiheutuva haitta, ja esitutkinta on toimitettava siten, ettei ketään saateta tarpeettomasti epäluulon alaiseksi. Tapauksessa poliisi oli tiedottanut tutkittavan henkilöllisyyden, jolloin tämä oli joutunut eroamaan työstään. Oikeusasiamies piti todennäköisenä, että poliisi oli julkaissut nimen ilman painavaa perustetta. (EOA 2886/2006)

Keskeneräinen esitutkinta. Viranomaisen hallussa olevan, esitutkintaan liittyvän lausunnon julkisuudesta päättää esitutkintaa suorittava poliisi, niin kauan kuin esitutkinta on kesken. (Kuopion HAO 00918/05/1203)

Esitutkinnasta annettavat tiedot. Esitutkinnalta vaadittava puolueettomuus ei edellytä, että kaikille rikostapauksen osapuolille olisi annettava esitutkinnasta täsmälleen samat tiedot, vaikka menettely johtaisi epäluuloihin tutkinnan puolueettomuudesta. Tietojen antamisesta rikoksen selvittämiseksi aiheutuva vaara ei ole kaikkien osapuolten kohdalla sama. Mahdollisen seuraamuksen kohteena oleva saa aina ensimmäisenä tiedon omassa asiassaan tehdystä ratkaisusta. Mahdollisuuksien mukaan olisi huolehdittava myös siitä, että asianosaiset saavat tiedon asiakirjan sisällöstä ennen sen laajempaa julkistamista. (EOA 1430/2008)

Esitutkintapöytäkirja. Poliisilaitoksen ei tarvinnut luovuttaa esitutkintapöytäkirjaa tapauksessa, jonka tutkinta oli lopetettu asianomistajan peruttua rangausvaatimuksensa. Pöytäkirja oli sisältänyt arkaluonteista tietoa. (KHO 773/6.5.1998)

Esitutkintapöytäkirjan ulkopuolinen aineisto. Henkilö oli pyytänyt asianosaisuuteensa vedoten kaikki itseään koskevat pakkoteitse hankitut tallenteet. Jos asiakirjaa ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, eikä sitä ole esitetty tuomioistuimelle muutenkaan, se ei sisälly oikeudenkäyntiaineistoon, eikä rikosasian asianosaisen tiedonsaantioikeus tule ratkaistavaksi julkisuuslain nojalla. Tässä tapauksessa yksityisyyden suojan turvaaminen esti sellaisen julkisuuslain tulkinnan, jonka mukaan syytettynä oleva olisi voinut saada kaiken, mahdollisesti hänen asiaansa täysin liittymättömän tele- ja tilakuunteluaineiston arvioidakseen sen merkitystä oman puolustuksensa kannalta. (KHO 3899/1/08 /21.5.2010)

Esitutkintapöytäkirjojen ulkopuoliset seurantaraportit. Poliisin ei tarvinnut luovuttaa henkilölle tätä itseään koskevia tietoja esitutkintapöytäkirjojen ulkopuolella jääneistä seurantaraporteista. Oikeutta tietoihin ei ollut, kun syyte oli lainvoimaisesti hylätty, eivätkä tiedot näin ollen voineet vaikuttaa rikosasian käsittelyyn. (KHO 2290/12.6.1992)

Oikeudessa käsitelty esitutkinta-aineisto. Oikeudessa käsitelty esitutkintamateriaali on julkinen. Poliisipäälliköllä ei ollut perusteita hylätä pyyntöä saada tutustua oikeudessa käsiteltyyn esitutkintamateriaaliin. (Turun HAO 02127/00/5300)

Salassapitopäätöksen yleinen sitovuus. Käräjäoikeuden päätös oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta ei ulottunut automaattisesti esitutinnan suorittaneen poliisilaitoksen hallussa olleisiin asiakirjoihin. Kysymys asiakirjan salassa pitämisestä on ratkaistava jokaisen tietopyynnön kohdalla erikseen ja jokaisen tietopyynnön kohteena olevan viranomaisen on ratkaistava asia itsenäisesti. Käräjäoikeuden antaman salassapitomääräyksen tulkitseminen muita viranomaisia sitovaksi estäisi julkisuuden ja salassapidon sisältökysymysten käsittelyn. Tilanteen ongelmallisuutta korosti se, että oikeuden päätös oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta on yleinen rutiiniratkaisu, jota perustellaan niukasti. **(KHO 311/17.2.2006)**

Takavarikoitu aineisto. Esitutkintaa varten takavarikoitu henkilökohtainen aineisto, esimerkiksi tietokoneen kovalevy, on julkista samoin perustein kuin muukin esitutkinta-aineisto. Luovutus päätöstä pohdittaessa on kuitenkin arvioitava, sisältääkö aineisto esimerkiksi liikesalaisuuden nojalla salaista

tietoa. **(EOA 1240/2001)**

Kopio takavarikoidusta kiintolevystä. Poliisin kotietsinässä takavarikoimaa aineistoa, joka ei päätynyt esitutkinta-aineistoksi, ei luokiteltu viranomaisen asiakirjaksi. Poliisin ei myöskään tarvinnut julkaista tietoja, jotka eivät sisällyneet asiakirjoihin. Poliisilla ei ole kotietsinnän aikana mahdollista määritellä esitutkintaan liitettäviä asiakirjoja. **(KHO 3483/22.12.2005)**

Nauhoitetut puhelut. CD-levylle äänitetyt puhelut eivät olleet asiakirja, jonka sisältämiin tietoihin asianomaisella olisi automaattisesti oikeus. Vaikka raakadata oli ollut rikoksen tutkinnassa osa esitutkinta-aineistoa, sitä ei oltu käytetty oikeuden istunnossa. Näin ollen viranomaisella oli oikeus salata kyseinen aineisto. **(KHO 2438/1.10.2007)**

Oikeus omaan kuulustelukertomukseen. Esitutinnan keskeneräisyys ei saa estää viranomaista antamasta kuulustellulle jäljennöstä tämän omasta kuulustelupöytäkirjasta. Päätöksen asiakirjan luovutuksesta tekee kuulustelun tehnyt viranomainen, jonka on annettava ratkaisustaan valituskelppoinen päätös, ellei luovuta tietoja. **(AOK 658/1/93 /19.1.1994)**

Asianosaiset esitutkinnassa. Asianosaiset voivat saada esitutkinnasta myös salassa pidettäviä tietoja. Yleisenä periaatteena on, ettei tiedon antaminen saa haitata rikostutkintaa. Edellytys on joustava ja jättää soveltajalle paljon harkinnanvaraa. Talousrikosta tutkiva poliisi oli luovuttanut asianosaisen yrityksen käyttöön henkilötietoja sisältäviä esitutkinta-asiakirjoja. Oikeusasiamies moitti poliisin huolimattomaa työskentelyä. **(EOA 394/2004)**

Ilmiantajan suojaaminen. Rikosasiaan käsittelyyn mahdollisesti vaikuttava muistio on luovutettava ilmiannon kohteelle, vaikka muistio ei olisikaan osa rikosasian oikeudenkäyntiaineistoa. Tapauksessa muistion tiedot olivat käynnistäneet rikostutkinnan. Muistioon sisällynyttä ilmiantajan henkilöllisyyttä ei voitu salata, koska tiedon antaminen asianosaiselle ei ollut vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua. Tietojen julkistamiseen ei vaikuttanut myöskään rikosilmoituksen tehneen virkamiehen lupaus olla paljastamatta ilmiantajan henkilöllisyyttä ja se, että ilmiantaja oli halunnut salata nimensä vältyäkseen tarpeettomalta julkisuudelta. **(Pohjois-Karjalan läänioikeus 737/11.11.1997)**

Asianosaisuuden painoarvo. Henkilö oli pyytänyt allekirjoittamallaan valtakirjalla keskusrikospoliisilta tekeväntiedot kahdesta toisen henkilön omistamasta puhelinliittymästä. Tietoja hän olisi tarvinnut oikeudenkäyntiään varten. Poliisi kieltäytyi luovuttamasta tietoja, koska puhelinliittymät eivät olleet valtakirjan antaneen henkilön, vaan hänen läheisensä omistamia. Pyyntöön sisältö ja pyytäjän asianosaisuus huomioiden tiedot olisi pitänyt luovuttaa. **(Kuopion HAO 1577/04)**

Useita keskeneräisiä tapauksia. Asianosaisen oikeutta itseään koskevaan esitutkinta-aineistoon voitiin rajoittaa tapauksessa, jossa tutkinta oli liittynyt sellaiseen keskeneräiseen tutkintakokonaisuuteen, jossa epäiltynä oli myös tiedonpyytäjän alaisia työntekijöitä. Valtakunnansyyttäjänvirasto oli evännyt henkilöltä oikeuden tutustua häntä itseään koskevaan esitutkinta-aineistoon esitutkinnan päätyttyä ja asian rauettua. **(Helsingin HAO 03519/08/1203)**

Kuulemistilaisuuden videotallenne. Poliisilaitoksen ei tarvinnut luovuttaa isälle kopiota hänen poikansa kuulemistilaisuudesta tehdystä DVD-tallenteesta. Luovutus olisi ollut vastoin lapsen etua, mikäli kopio olisi joutunut ulkopuolisen haltuun. Isä oli saanut pyytämänsä tiedot kirjallisessa muodossa ja hänelle oli annettu mahdollisuus nähdä tallenne poliisilaitoksella. Poliisin mukaan luovuttaminen olisi lisäksi aiheuttanut kohtuutonta haittaa virkatoiminnalle. Vaikka tallennetta ei tullut luovuttaa, virkatoiminnalle aiheutuva haitta perusteella ei ollut lain mukainen peruste. **(Hämeenlinnan HAO 09/0051/3 /29.1.2009)**

Esitutkinnassa syntynyt videotallenne. Poliisi oli toiminut oikein, kun se ei luovuttanut esitutkintakuulusteluista tehtyjä videotallenteita. Kuulustelussa syntyneistä videotallenteista saa antaa kopiot vain, mikäli niissä esiintyvä henkilö siihen suostuu. Muussa tapauksessa kopioiden luovuttaminen olisi mahdollista ainoastaan erityisestä syystä. Tiedonpyytäjälle olisi kuitenkin voitu myöntää oikeus tutustua videoihin niiden julkisilta osin poliisin tiloissa. Tietoa pyytäneen oikeuksien katsottiin toteutuvan, kun hän sai paperilla tiedot kuulustelusta ja pystyi vertaamaan poliisin tiloissa saamaansa paperia videoituun kuulustelutilaisuuteen. **(Helsingin HAO 06150/08/1203)**

Epäillyn oikeus kuulustelun taltiointiin. Valtakunnansyyttäjä kieltäytyi luovuttamasta kuulusteluista nauhoitettuja videotallenteita epäillyn käyttöön. Oikeuden mukaan videotallenteesta tai vastaavasta tallenteesta jossa henkilöä kuullaan, saa antaa kopion vain, jos tallenteessa kuultava henkilö siihen suostuu, tai jos on ilmeistä, ettei kopion antaminen loukkaa tämän yksityisyydensuojaa. Epäilty oli saanut paperille puretun kuulustelukertomuksen ja hänelle oli annettu mahdollisuus verrata näitä kertomuksia videotallenteisiin poliisilaitoksella. Lisäksi epäillylle oli luovutettu suostumuksensa antaneiden kuulustelutallenteet. **(KHO 1653/1/09 /29.3.2010)**

Valtiolle menetetty aineisto. Julkisuusperiaatteen toteutuminen ei edellytä, että tietoa pyytäneellä olisi oikeus saada tieto tai kopio omistuksessaan olleesta, mutta lainvoimaisella tuomiolla valtiolle menetetyistä asiakirjasta. Kyse oli tietokoneen kiintolevystä. **(KHO 3475/2/08)**

Poliisin nimi. Poliisilaitos kieltäytyi luovuttamasta poliisimiehen nimeä, koska mielenterveyslain 30 § mukaisen ilmoituksen tehnyt poliisi voisi joutua aiheettoman häirinnän kohteeksi. Oikeus katsoi, että jokaisella tulee olla oikeus saada tietää niiden viranomaisten nimet, jotka voivat olla vastuussa häntä koskevassa ratkaisussa tai valituksessa. **(Hämeenlinnan HAO 01553/09/1203 /13.9.2010)**

Telekuuntelutietojen luovutusmuoto. Henkilö ei saanut poliisilta itseään koskevia telekuuntelutallenteita sähköisenä eikä kirjallisena kopiona. Sen sijaan poliisi varasi asianosaiselle oikeuden tutustua nauhoituksiin poliisin tiloissa. Kumpikin osapuoli oli yhtä mieltä, että asianosaisella oli oikeus saada kyseiset puhelutiedot, kyse oli niiden luovutusmuodosta. Julkisuuslain 16 §:n 2 momentin nojalla harkinta valta asiakirjojen sähköisestä luovuttamisesta oli viranomaisella, jolloin pyytäjällä ei ollut oikeutta saada pyytämiään nauhoituksia sähköisesti. Sen sijaan puhelujen antaminen kirjallisessa muodossa olisi aiheuttanut niiden suuren määrän vuoksi poliisille kohtuutonta haittaa. **(KHO 1178/1/08 /29.3.2010)**

Itseä koskevat telepakkokeinot. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietää itseensä kohdistuvasta telekuuntelusta ennen kuuntelusta ylläpidettävän diaarimerkinnän julkiseksi tuleamista. Telekuuntelu esitutkintakeinona menettäisi merkityksensä, mikäli henkilöllä olisi oikeus saada tietää pakkokeinosta tätä ennen. **(Turun HAO 01456/00/5300)**